

"Rik velykoi viiny Rosii proty Ukrainy u 10 tsyfrakh" [The Year of the Great War of Russia Against Ukraine in 10 Figures]. *BBC NEWS Ukraina*. February 26, 2023. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck5ylk3rj0zo>

"Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 13 (11 May – 14 June 2023)". *IOM, Ukraine*. <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-13-11-may-14-june-2023?close=true>

"Walking on Fire: Demining in Ukraine". *GLOBSEC*. April 26, 2023. <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/walking-fire-demining-ukraine>

"Yak zabezpechuiuti sotsialnym zhytloom VPO u Lvivskii oblasti" [How to Provide Social Housing for IDPs in the Lviv Region]. *Detsentralizatsiia*. March 24, 2023. <https://decentralization.ua/news/16295>

"Za kordon vzhe vykhalo do 57 000 ukrainskykh IT-spetsialistiv. Ta inshi shokuiuchi dani lvivskoho doslidzhen-

nia IT Research Resilience" [Up to 57,000 Ukrainian IT Specialists Have Already Gone Abroad. And Other Shocking Data from the Lviv IT Research Resilience Study]. <https://dev.ua/news/it-research-1659357655>

"Znyshchennia rosianamy Kakhovskoi HES zavdalo znachnykh zbytkiv silskomu hospodarstvu Ukrainy" [The Destruction of the Kakhovska HPP by the Russians Caused Significant Damage to the Agriculture of Ukraine]. *Ministerstvo ahraryi polityky ta prodovolstva Ukrainy*. June 06, 2023. <https://minagro.gov.ua/news/znishchennya-rosiyanami-kahovskoyi-ges-zavdalo-znachnih-zbitkiv-silskomu-gospodarstvu-ukrayini>

Zaiats, T. A. "Modernizatsiia planuvannia rozvytku terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho chasu" [Modernization of Planning the Development of Territorial Communities in the Minds of the Military Hour]. *Efektivna ekonomika*, no. 7 (2023).

DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.1>

УДК 352:338.244.47

JEL: H70; H72

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-85-92>

ОЦІНКА СТАНУ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

©2023 НЕДІЛЬСЬКА Л. В., УМАНЕЦЬ Л. В., ЯЩЕНКО М., ДЕМ'ЯНЧУК І. В.

УДК 352:338.244.47

JEL: H70; H72

Недільська Л. В., Уманець Л. В., Ященко М., Дем'янчук І. В. Оцінка стану та моделювання перспектив розвитку фінансової спроможності територіальних громад

Метою статті є оцінка стану фінансової спроможності територіальних громад Житомирської області та моделювання перспектив їх розвитку з урахуванням сформованих тенденцій. Обґрунтовано, що для досягнення ефективного функціонування та розвитку територіальних громад усі зусилля мають бути націлені на розвиток внутрішнього потенціалу, оптимальне використання механізмів формування доходної частини місцевих бюджетів і раціональне використання сформованих фінансових ресурсів. Виявлено, що виконання місцевих бюджетів територіальних громад Житомирської області за ключовими показниками свідчить про нестабільну ситуацію, яка характеризує середні по Україні тенденції, що пояснюється високою концентрацією виробничих та обслуговуючих підприємств у центральних регіонах України (у т. ч. на Житомирщині), податкові платежі яких забезпечують лівову частку всіх надходжень до місцевих бюджетів. Встановлено, що в межах Житомирської області громади з чисельністю мешканців до 10 тис. осіб демонструють найкращі результати господарювання. Зокрема, виявлено, що в громадах від 5 до 10 тис. осіб найвища варіабельність отриманих результатів, що можна пояснити їх високою гнучкістю та залежністю від якості управління. Доведено, що найменш ефективними та найбільш вразливими виявились великі громади з чисельністю мешканців понад 15 тис. осіб – вони за всіма наведеними показниками мали значення гірші за середнє по регіону, і серед них не виявилось жодної громади із взірцевими результатами. Виділено та обґрунтовано основні критерії успіху територіальних громад, зокрема: оптимальна чисельність громади – до 10 тис. осіб; ефективне фінансове забезпечення, стабільність і достатність ресурсів; кваліфіковані фахівці в органах самоврядування; якісний контроль за діяльністю органів самоврядування; активність та ініціативність громади.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, місцеві бюджети, територіальні громади, фінансова спроможність.

Табл.: 4. **Бібл.:** 10.

Недільська Лариса Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: larisa.nedelskaya@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0528-9021>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/U-4319-2017>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57210161256>

Уманець Людмила Василівна – викладач спеціальних дисциплін, Вінницький коледж будівництва і архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури (вул. Коцюбинського, 53, Вінниця, 21001, Україна)

E-mail: lydosik@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9578-4500>

Ященко Маргарита Сергіївна – магістрантка, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: y.m.kotorebi@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8370-1675>

Дем'янчук Іван Володимирович – аспірант, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)
E-mail: vanyademstud@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5912-8092>

UDC 352:338.244.47
JEL: H70; H72

Nediliska L. V., Umanets L. V., Yashchenko M. S., Demianchuk I. V. Assessing the State and Modeling of Prospects for the Development of the Financial Capacity of Territorial Communities

The aim of the article is to assess the state of financial capacity of territorial communities of the Zhytomyr region and to model the prospects for their development, taking into account the established trends. It is substantiated that in order to achieve the effective functioning and development of territorial communities, all efforts should be aimed at the development of internal potential, the optimal use of mechanisms for the formation of the revenue side of local budgets and the rational use of the formed financial resources. It is found that the execution of local budgets of territorial communities of the Zhytomyr region in terms of key indicators indicates an unstable situation that characterizes the average trends in Ukraine, which is explained by the high concentration of production and service enterprises in the central regions of Ukraine (including in the Zhytomyr region), whose tax payments provide the lion's share of all revenues to local budgets. It is identified that within the boundaries of the Zhytomyr region, communities with a population of up to 10 thousand people demonstrate the best results of economic management. In particular, it is found that the communities comprising from 5 to 10 thousand persons have the highest variability of the results obtained, which can be explained by their high flexibility and dependence on the quality of management. It is proved that the least effective and most vulnerable were large communities with a population of more than 15 thousand people. According to all of the above indicators, they were worse than the regional average, and there was not a single hromada with exemplary results among them. The main criteria for the success of territorial communities are allocated and substantiated, in particular: the optimal number of communities is up to 10 thousand people; effective financial provision, stability and sufficiency of resources; qualified specialists in self-government bodies; high-quality control over the activities of self-government bodies; activity and initiative of the community.

Keywords: revenues of local budgets, local budgets, territorial communities, financial capacity.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 10.

Nediliska Larysa V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Polissia National University (7 Staryi Blvd., Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: larisa.nedelskaya@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0528-9021>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/U-4319-2017>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210161256>

Umanets Ludmila V. – Lecturer of special disciplines, Vinnytsia College of Construction and Architecture of Kyiv National University of Construction and Architecture (53 Kotsiubynskoho Str., Vinnytsia, 21001, Ukraine)

E-mail: lydosik@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9578-4500>

Yashchenko Marharyta S. – Graduate Student, Polissia National University (7 Staryi Blvd., Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: y.m.komorebi@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8370-1675>

Demianchuk Ivan V. – Postgraduate Student, Polissia National University (7 Staryi Blvd., Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: vanyademstud@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5912-8092>

Реформа децентралізації, запроваджена урядом у 2014 р., була презентована як ефективний інструмент у забезпеченні належного рівня платоспроможності місцевих бюджетів, становленні демократії, стабільності, зниженні ризиків, якісного управління, боротьбі з тіньовою економікою, зупинення процесу деградації та депресивності українських сіл. Свого часу було запроваджено об'єднання сільських рад у територіальні громади з відповідним формуванням органів місцевого самоврядування, метою існування якого стало задоволення внутрішніх потреб, поліпшення якості життя, розвитку та, відповідно, достатнього фінансового забезпечення місцевих громад. Таким чином, децентралізація набула надзвичайної актуальності, оскільки стала основним фактором забезпечення економічної стабільності країни.

Військова агресія рф від початку 2022 р. стала додатковим вагомим викликом функціонуванню та розвитку місцевих громад по всій території України. Територіальні громади тилових, опорних і деокупованих областей продовжують функціонувати на уже відпрацьованих засадах бюджетного устрою й установлених принципах місцевого самоврядування. Проте сформовані механізми фінансового забезпечення місцевих бюджетів, окрім старих проблем, зіштовхнулись з новими викликами. У зв'язку з цим виникає потреба дослідження досягнутого рівня фінансової спроможності територіальних громад і моделювання можливих сценаріїв формування їх фінансового потенціалу для забезпечення подальшого розвитку та процвітання, узгодження інтересів громад і держави, задоволення існуючих потреб регіонів та населення, визначення потреб у додаткових коштах.

Сучасні проблеми розвитку економіки України, які спричинені, передусім, військовою агресією рф, а також низкою інших політичних, економічних і соціальних викликів, зумовлюють постійний науковий пошук шляхів підвищення рівня фінансової спроможності територіальних громад. Ґрунтовні наукові дослідження означених питань належать О. Базько,

Ю. Іванову, О. Івановій, К. Кудак, В. Лаптеву, Я. Павлович-Сенеті, Т. Сахно, О. Склярській, В. Стойку та ін. Зокрема, науковцями та практиками достатньо глибоко обґрунтовано, що громади є окремими господарюючими одиницями економічного та соціального простору, формують склад держави та регіонів, забезпечують їх розвиток, орієнтовані на підвищення якості та рівня життя населення [7; 8]. Окремі дослідження присвячено виявленню тенденцій формування доходів місцевих бюджетів у різних кризових умовах – пандемії коронавірусу COVID-19 [4], воєнного стану [6] тощо. До чинників, які забезпечують можливість антикризової стійкості та активного розвитку, О. Базько відносить професіоналізм керівництва, рівень самоорганізації, готовність до перетворень, рівень командної роботи та багато інших, які характеризують активність населення та керівництва територіальної громади [2].

Окремої уваги заслуговує науковий пошук різноманітних моделей розвитку територіальних громад. У межах концептуальної моделі організації процесу фінансово-бюджетної децентралізації Н. Хрущ, І. Форкун і Т. Гордєєва наголошують на вагомості оцінки та моделювання ефективності макропроцесів при реалізації запроваджені бюджетної політики [10]. Поряд із цим, важливим є підхід до моделювання ефективності мезопроцесів – на рівні територіальних громад. У цьому контексті О. Склярська відмічає, що «у багатьох регіонах до найбільш спроможних належать сільські, селищні громади, які близько розташовані до обласних центрів (громади-сателіти) або з потужним підприємницьким сектором» [9], що є ключовим висновком для формування еталонних моделей розвитку територіальних громад.

Проте, зважаючи на нинішні складні умови функціонування територіальних громад в умовах воєнного часу, такі як згортання виробництва, масове безробіття, гостра необхідність термінового фінансування воєнних потреб, місцеві бюджети потерпають від критичного зниження платоспроможності, що потребує додаткової уваги наукової спільноти та підтверджує актуальність даного дослідження.

Метою статті є оцінка стану фінансової спроможності територіальних громад Житомирської області та моделювання перспектив їх розвитку з урахуванням сформованих тенденцій.

Стратегічне завдання побудови сучасної та ефективною системи публічного управління полягає у формуванні нового якісного механізму місцевого самоврядування з метою забезпечення комфортних умов життєдіяльності місцевих мешканців. Успіх виконання вказаного завдання безпосередньо залежить від сформованого економічного підґрунтя для розвитку місцевих територій: достатніх джерел наповнення місцевих бюджетів та належної платоспроможності органів місцевого самоврядування. За

підсумком здійсненої реформи місцевого самоврядування, в Україні налічується 2 421 громада, з яких 122 – у Житомирській області. За даними Департаменту фінансів Житомирської обласної державної адміністрації, 18 територіальних громад області мають рівень забезпеченості доходами загального фонду вищий за середній по регіону. Зокрема, Оліївська громада у 2022 р. сформувала на 1 мешканця понад 7 тис. грн доходів загального бюджету, наступна в рейтингу фінансової спроможності – Харитонівська територіальна громада з доходами на 1 мешканця 5 тис. грн.

Ефективне функціонування та розвиток територіальних громад залежать від їх фінансової спроможності, а отже, усі зусилля мають бути націлені на розвиток внутрішнього потенціалу, оптимальне використання механізмів формування дохідної частини місцевих бюджетів та раціональне використання сформованих фінансових ресурсів. Виконання місцевих бюджетів територіальних громад Житомирської області у 2020–2022 р. за ключовими показниками свідчить про нестабільну ситуацію (табл. 1).

У 2020 р. до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 290,1 млн грн. Натомість у 2021 р. обсяги загального фонду місцевих бюджетів України склали 216,1 млрд грн (без урахування міжбюджетних трансфертів). У 2022 р. приріст фактичних надходжень загального фонду (без урахування міжбюджетних трансфертів) становив 46,1 млрд (113,1% до 2021 р.), але обсяги загального фонду рівня 2020 р. не відновилися [1].

У 2022 р. із 25 регіонів України 18 забезпечили приріст вище середнього (113,1%), у тому числі Житомирська область (+3727 млн грн). При цьому приріст обсягів надходжень від податку на доходи фізичних осіб у межах усієї України становив (60 млрд грн – 28,3%), а у Житомирській області – 2,44 млрд (67,9%). Найбільший приріст доходів загального фонду місцевих бюджетів України у 2022 р. демонстрували Дачненська сільська ТГ (Одеська обл.) – 705%, Черкаська селищна ТГ (Дніпропетровська обл.) – 584%, Чорноморська сільська ТГ (Миколаївська обл.) – 472%. Проте за усередненими значеннями у 12 регіонах України темп приросту був нижче середнього в країні – це переважно прифронтові та частково окуповані області, які найбільше потерпають від воєнних дій.

У довоєнний час територіальні громади всієї країни поступово формували надійне підґрунтя фінансової спроможності, яке давало додаткові можливості розкриття потенціалу та ефективного використання наявних ресурсів. Ключові фінансові показники спроможності територіальних громад Житомирської області у 2022 р. свідчать про їх посередній рівень щодо мінімальних, максимальних і загальнодержавних значень (табл. 2).

Приріст обсягів доходів місцевих бюджетів Житомирської області та України у 2020–2022 рр.

Показник	Зміна за період							
	2020–2021 рр.				2021–2022 рр.			
	Україна		Житомирська обл.		Україна		Житомирська обл.	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Приріст фактичних надходжень загального фонду	-74,0	82,6	1,24	118,5	46,2	113,1	3,73	142,0
Приріст фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб	34,4	119,3	0,87	120,6	60,0	128,3	2,44	167,9
Приріст фактичних надходжень плати за землю	3,8	112,1	0,05	108,5	-5,7	83,8	-0,05	93,1
Приріст фактичних надходжень єдиного податку	8,3	121,8	0,24	128,8	0,9	102,1	0,001	100,1

Джерело: складено на основі даних [5].

Фінансові показники спроможності територіальних громад у 2022 р.

Показник	Середнє значення		Найнижче значення за областями України	Найвище значення за областями України
	Україна	Житомирська обл.		
1. Доходи загального фонду місцевих бюджетів на 1 мешканця, грн	5717,31	5708,68	Чернівецька обл. 2703,51	Київська обл. 10714,67
2. Видатки загального фонду місцевих бюджетів на 1 мешканця, грн	8608,26	8908,08	Луганська обл. 6088,53	Київська обл. 11602,09
3. Видатки на утримання апарату управління на 1 мешканця, грн	1362,9	1524,33	Чернівецька обл. 975,64	Київська обл. 1763,31
4. Рівень дотаційності місцевих бюджетів, %	13,4	9,97	Київська обл. -1,3	Чернівецька обл. 37,3
5. Співвідношення видатків на утримання апарату управління з фінансовими ресурсами територіальних громад, %	27,55	28,01	Київська обл. 19,10	Чернівецька обл. 41,29
6. Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду місцевих бюджетів, %	77,91	79,57	Київська обл. 67,42	Закарпатська обл. 85,79
7. Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів, %	10,78	8,83	Тернопільська обл. 6,9	Донецька обл. 16,59

Джерело: складено на основі [3].

Зокрема, доходи загального фонду місцевих бюджетів на 1 мешканця територіальних громад Житомирської області лише на 10 грн нижчі, ніж у середньому в Україні, водночас на 3 005 грн вищі, ніж у Чернівецькій області та на 5 006 грн нижчі, ніж у Київській області. Така ситуація пояснюється високою концентрацією виробничих та обслуговуючих підприємств у центральних регіонах України, податкові платежі яких забезпечують ліву частку всіх надходжень до місцевих бюджетів.

Заслугує уваги навантаженість місцевих бюджетів територіальних громад Житомирської області

витратами на утримання апарату управління. Зокрема, на 1 мешканця територіальних громад Житомирської області припадає 1524,33 грн видатків на утримання управлінців цих громад, тоді як Чернівецької області – лише 975,64 грн. Проте недостатня мотивація органів місцевого самоврядування може негативно впливати на їх продуктивність, генерування місцевих ініціатив і стримувати процеси активного розвитку.

Середній рівень дотаційності місцевих бюджетів Житомирської області (нижче середнього в Україні) дає підстави стверджувати про достатню активність місцевих громад і наявність необхідного потен-

ціалу для подальшого усталеного розвитку. Водночас, за даними 2022 р., помітним є недостатнє використання можливостей інвестиційного розвитку, оскільки частка капітальних видатків у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів територіальних громад Житомирської області була майже вдвічі нижча, ніж у Донецькій області, та лише на 2 в. п. вища за мінімальне значення (Тернопільська обл.).

Фінансова спроможність бюджетів територіальних громад визначається вмінням ефективно та доцільно використовувати фінансові ресурси, раціонально їх формувати та розподіляти. Незважаючи на прийнятний рівень ключових фінансових показників спроможності територіальних громад Житомирської області (їх близьке значення до середнього по Україні), серед усіх територіальних громад області є такі, що вирізняються надзвичайно високими здобутками, та, навпаки, окремі з них відображають критичні результати діяльності.

Аналіз показників фінансової спроможності територіальних громад Житомирської області, згрупованих за чисельністю мешканців (табл. 3) свідчить про такі особливості:

- 1) доходи загального фонду місцевого бюджету на 1 мешканця в середньому найвищі у громадах із чисельністю до 5 тис. осіб, проте найвище і найнижче значення цього показника мають дві громади з другої групи – з чисельністю від 5 до 10 тис. осіб;
- 2) капітальні видатки місцевого бюджету на 1 мешканця в середньому найвищі у громадах третьої групи – з чисельністю від 10 до 15 тис. осіб, проте найвище і найнижче значення цього показника мають дві громади знову ж таки з другої групи – з чисельністю від 5 до 10 тис. осіб;
- 3) рівень дотаційності місцевого бюджету в середньому найнижчий у громадах першої групи – з чисельністю до 5 тис. осіб, натомість найвище і найнижче значення цього показника мають дві громади тієї ж другої групи – з чисельністю від 5 до 10 тис. осіб;
- 4) питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевого бюджету за всіма досліджуваними параметрами (середнє, мінімальне та максимальне значення) характеризує громади знову другої групи.

Таким чином, варто вказати, що в межах Житомирської області громади з чисельністю мешканців до 10 тис. осіб демонструють найкращі результати господарювання, при цьому саме в громадах від 5 до 10 тис. осіб найвища варіабельність отриманих результатів, що можна пояснити їх високою гнучкістю та залежністю від якості управління. Натомість найменш ефективними та найбільш враз-

ливими виявились великі громади – з чисельністю мешканців понад 15 тис. осіб – вони за всіма наведеними показниками мали значення гірші середнього по регіону, і серед них не виявилось жодної громади зі взірцевими результатами.

Проте, за оцінками науковців та експертів [7; 8], надміру малі за чисельністю населення та територією громади мають здебільшого низький рівень фінансової спроможності та якісного управління. Одним із дієвих способів забезпечення таких громад від ризику втрати самодостатності може стати їх приєднання до інших територіальних громад з відповідним укрупненням ресурсів, можливостей і потенціалу.

Аналіз показників найбільших у кожній групі за чисельністю населення територіальних громад Житомирської області (табл. 4) свідчить про їх широку варіативність: розмах варіації серед наведених громад за обсягами надходжень загального фонду на 1 мешканця становить від 2769,6 грн до 13613,8 грн. Водночас у громаді з найнижчими доходами на 1 мешканця спостерігається також низька дохідність земель. Помітною є тенденція вищої фінансової успішності міських територіальних громад порівняно із селищними та, відповідно, суттєві переваги селищних громад перед сільськими (за винятком приміських сільських територіальних громад – Олівської та Ушомирської).

Отже, територіальні громади, які раціонально окреслили свої межі за ознакою подібності та спільних інтересів, сформували чітку стратегію розвитку й ефективно використовують ресурсний потенціал, досягають значного рівня фінансової спроможності, стають більш самостійними та незалежними, здатними до подальшого активного розвитку. Таким чином, основними критеріями успіху територіальних громад можна вважати такі:

- 1) *оптимальна чисельність громади* – до 10 тис. осіб. Незважаючи на існуючу тезу про те, що більша кількість населення сприяє швидшому розвитку та відкриває більше можливостей для майбутнього громади, результати дослідження доводять, що саме в малих громадах формуються найвищі доходи на 1 жителя. Така тенденція може пояснюватись усвідомленням мешканців малих громад їх вагомості для розвитку своїх територій, нерозпорощеністю ресурсів, сумлінним ставленням до генерування ініціатив і розробки планів тощо;
- 2) *ефективне фінансове забезпечення, стабільність і достатність ресурсів*. Якісна та повна оцінка ресурсного потенціалу територіальних громад дає можливість для формування оптимальної стратегії щодо використання та примноження існуючих ресурсів. Проте критична недостатність фінансування, постійна дотаційність місцевого бюджету, неефективне використання власних доходів суттєво гальмують процеси розвитку;

Фінансові показники спроможності територіальних громад Житомирської обл. в окремих групах за чисельністю мешканців, 2022 р.

Показник спроможності	Середнє значення у групі	Найменше значення у групі	Найвище значення у групі
1. Доходи загального фонду місцевого бюджету на 1 мешканця, грн	5708,7	2758,3	18030,0
у т. ч.:			
у громадах до 5 тис. осіб	6606,6	3359,7	12786,7
від 5 до 10 тис. осіб	5638,9	2758,3	18030,0
від 10 до 15 тис. осіб	5349,5	3644,1	6623,3
понад 15 тис. осіб	5329,0	3546,5	8653,4
2. Капітальні видатки місцевого бюджету на 1 мешканця, грн	938,9	77,2	4096,5
у т. ч.:			
у громадах до 5 тис. осіб	1003,7	88,0	2165,6
від 5 до 10 тис. осіб	961,4	77,2	4096,5
від 10 до 15 тис. осіб	1097,6	513,1	2371,2
понад 15 тис. осіб	847,2	275,4	2235,3
3. Рівень дотаційності місцевого бюджету, %	10,0	-20,7	37,0
у т. ч.:			
у громадах до 5 тис. осіб	7,0	-6,2	24,4
від 5 до 10 тис. осіб	12,7	-20,7	37,0
від 10 до 15 тис. осіб	14,8	4,5	19,7
понад 15 тис. осіб	7,5	-5,6	22,1
4. Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевого бюджету, %	30,9	13,5	60,5
у т. ч.:			
у громадах до 5 тис. осіб	31,2	15,0	50,8
від 5 до 10 тис. осіб	33,6	13,5	60,5
від 10 до 15 тис. осіб	29,1	21,1	33,6
понад 15 тис. осіб	27,7	17,5	39,3

Джерело: складено на основі [3].

- 3) *кваліфіковані фахівці в органах самоврядування*, які здатні не лише справлятися з наданими повноваженнями та обов'язками, а й ініціювати нововведення, розробляти креативні проекти, втілювати інноваційні підходи;
- 4) *якісний контроль (може бути громадським і державним) за діяльністю органів самоврядування*, що забезпечить ефективне використання ресурсів, економію управлінських витрат, публічність грошових потоків та об'єктивність доходів;
- 5) *активність та ініціативність громади*. Цей критерій може стати ключовим рушієм розвитку, оскільки наявні ресурси повинні використовуватись не на споживання, а на розвиток, а це можливо лише за умови активної взаємодії всіх учасників процесу місцевого розвитку.

Для подібної активізації громади необхідним є стимулювання в місцевих жителів усвідомлення вагомості їхньої ролі в самоорганізації задля подальшого якісного та успішного майбутнього територіальної громади та її мешканців.

ВИСНОВКИ

Подальший розвиток територіальних громад України, виходячи зі складних умов нестабільності економіки і воєнного часу, потребує постійного дослідження ключових показників, порівняння їх за різними територіальними одиницями регіону та держави, моделювання можливих сценаріїв удосконалення. Для подальшого розвитку територіальних громад Житомирської області слід урахувувати встановлені тенденції та характеристики: оптимальна чисельність громади має бути до 10 тис. осіб; необхідність забезпечення стабільного та достатнього наповне-

Топ 5 ОТГ Житомирщини за рейтингом груп чисельності населення

Група ТГ	№ з/п	Назва ТГ	Чисельність населення, осіб	Площа ТГ, км ²	Обсяг надходжень загального фонду на 1 мешканця, грн	Дохідність земель, грн на 1 га
Понад 15 тис. осіб	1	Житомирська міська ТГ	263237	87	8664,0	26214,7
	2	Новоград-Волинська міська ТГ	61105	251	13075,9	3183,3
	3	Бердичівська міська ТГ	74257	82	6943,4	6287,8
	4	Коростенська міська ТГ	71498	817	4640,3	406,1
	5	Новогуйвинська селищна ТГ	23675	436	8281,7	449,7
Від 10 до 15 тис. осіб	1	Брусилівська селищна ТГ	13986	626	4352,0	97,2
	2	Глибочицька сільська ТГ	10829	181	4437,0	265,5
	3	Пулинська селищна ТГ	13809	535	2769,6	71,5
	4	Словечанська сільська ТГ	10875	1332	3299,4	26,9
Від 5 до 10 тис. осіб	1	Ушомирська сільська ТГ	9382	652	13423,3	193,2
	2	Оліївська сільська ТГ	8145	310	13613,8	357,7
	3	Іршанська селищна ТГ	8913	244	6730,5	245,9
	4	Березівська сільська ТГ	9026	234	6514,1	251,3
	5	Миропільська селищна ТГ	6932	163	5613,2	238,7
До 5 тис. осіб	1	Квітнева сільська ТГ	3981	159	8556,3	214,2
	2	Городоцька селищна ТГ	3597	37	7115,2	691,7
	3	Семенівська сільська ТГ	4991	221	4946,3	111,7
	4	Гладковицька сільська ТГ	4706	186	4811,4	121,7
	5	Андрушківська сільська ТГ	3767	140	5316,2	143,0

Джерело: складено на основі [3].

ння місцевого бюджету, ефективного використання ресурсів; підбір кваліфікованих фахівців в органах самоврядування, які здатні ініціювати нововведення та втілювати інноваційні підходи; наявність якісного контролю за діяльністю органів самоврядування; активність та ініціативність громади. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік / Децентралізація. 13.02.2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105?page=2>
2. Базько О. А. Практична реалізація моделі оцінювання готовності об'єднаних територіальних громад до здійснення проектної діяльності. *Таврійський науковий вісник*. 2022. № 4. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.4.1>
3. Дашборд «Бюджети територіальних громад України» / Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/finance/dashboard>
4. Дмитровська В. С., Кохан І. В. Доходи місцевих бюджетів в умовах пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 16. Т. 1. С. 180–190. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/inn dex.php/aprde/article/view/4539/5036>

5. Довідники місцевих бюджетів / Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/dovidnyku-misc-budg>
6. Павлович-Сенета Я. П. Адміністративно-правові передумови для економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 222–226. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.42>
7. Петрушенко Ю. М., Венцель В. Т., Височина А. В. Фінансова політика місцевого розвитку : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2020. 380 с.
8. Сахно Т. А. Економічні засади формування територіальних громад у розвитку регіону. : дис. ... д-ра філософії : 051. Черкаси, 2023. 277 с.
9. Склярська О. Функціонування спроможних територіальних громад України: суспільно-географічні аспекти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія»*. 2022. № 2. С. 69–75. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.9>
10. Хрущ Н., Форкун І., Гордєєва Т. Моделювання та статистична оцінка рівня ефективності фінансової децентралізації бюджетів ОТГ в Україні. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2022. № 1. С. 153–163. URL: <http://elar.khmn.edu.ua/bitstream/123456789/12287/1/153-163.pdf>

REFERENCES

- "Analiz vykonannya mistsevykh biudzhativ za 2022 rik" [Analysis of the Implementation of Local Budgets for 2022]. *Detsentralizatsiia*. February 13, 2023. <https://decentralization.gov.ua/news/16105?page=2>
- Bazko, O. A. "Praktychna realizatsiia modeli otsiniuvania hotovnosti obiednanykh terytorialnykh hromad do zdiisнення proiektnoi diialnosti" [Practical Implementation of the Model for Assessing the Readiness of United Territorial Communities to Implement Project Activities]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk*, no. 4 (2022): 3-9. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.4.1>
- "Dashbord «Biudzhety terytorialnykh hromad Ukrainy»" [Dashboard "Budgets of Territorial Communities of Ukraine"]. *Detsentralizatsiia*. <https://decentralization.gov.ua/finance/dashboard>
- "Dovidnyky mistsevykh biudzhativ" [Reference Books of Local Budgets]. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. <https://mof.gov.ua/uk/dovidnyky-misc-budg>
- Dmytrovska, V. S., and Kokhan, I. V. "Dokhody mistsevykh biudzhativ v umovakh pandemii COVID-19" [Local Budget Revenues in the Convention of the COVID-19 Pandemic]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, iss. 16, part 1 (2020): 180-190. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/4539/5036>
- Khushch, N., Forkun, I., and Hordieieva, T. "Modeliuvannia ta statystychna otsinka rivnia efektyvnosti finansovoi detsentralizatsii biudzhativ OTH v Ukraini" [Modeling and Statistical Estimation of the Efficiency of Financial Decentralization of UTC's Budgets in Ukraine]. *Modeling the Development of the Economic Systems*, no. 1 (2022): 153-163. <http://elar.khmnu.edu.ua/bitstream/123456789/12287/1/153-163.pdf>
- Pavlovych-Seneta, Ya. P. "Administratyvno-pravovi peredumovy dlia ekonomichnoho rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho stanu" [Administrative and Legal Prerequisites for the Economic Development of United Territorial Communities under Martial Law]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, no. 2 (2022): 222-226. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.42>
- Petrushenko, Yu. M., Ventsel, V. T., and Vysochyna, A. V. *Finansova polityka mistsevoho rozvytku* [Financial Policy of Local Development]. Sumy: Sumskiy derzhavnyi universytet, 2020.
- Sakhno, T. A. "Ekonomichni zasady formuvannia terytorialnykh hromad u rozvytku rehionu" [Economic Principles of the Formation of Territorial Communities in the Development of the Region]: *dys. ... d-ra filosofii*: 051, 2023.
- Skliarska, O. "Funktsionuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad Ukrainy: suspilno-heohrafichni aspekty" [Functioning of Capable Territorial Communities in Ukraine: Socio-Geographical Aspects]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya «Heohrafiia»*, no. 2 (2022): 69-75. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.9>